

แนวทางการกำหนดนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมการรายงานข่าว ผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง*

GUIDELINE FOR THE POLICY SETTING FOR ETHICAL NEWS REPORTING BEHAVIOR SUPPORT VIA FACEBOOK LIVE AMONG CITIZEN JOURNALISTS

พิชญานี พูนพล, พลเทพ พูนพล

Pitchayane Poonpol, Polthep Poonpol

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University

Corresponding Author E-mail: p.poonpol@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทางการกำหนดนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมการรายงานข่าวผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง โดยใช้วิธีการวิจัยอนาคตแบบใช้เทคนิควิธี EDR (Ethnographic Delphi Futures Research) ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีบทบาทและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรายงานข่าวผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์ของนักข่าวพลเมือง โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจงจำนวนรวมทั้งสิ้น 18 คน แบ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1. กลุ่มที่มีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย จำนวน 6 คน 2. กลุ่มที่ปฏิบัติงานหรือมีพฤติกรรมการรายงานข่าวผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์ จำนวน 6 คน และ 3. กลุ่มนักวิชาการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการกำหนดนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมการรายงานข่าวผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองในอนาคต มี 6 แนวทางที่สำคัญ ได้แก่ 1. การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังการกระทำผิดจริยธรรม 2. ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อออนไลน์ใช้เทคโนโลยีตรวจสอบ 3. การจัดกิจกรรมถอดบทเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 4. การจัดอบรม workshop หรือหลักสูตรสำหรับนักข่าวพลเมือง 5. การจัดทำใบรับรอง ใบประกาศหรือบัตรสมาชิกสำหรับนักข่าวพลเมือง 6. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหาแนวทางปฏิบัติร่วมกันเพื่อจัดทำคู่มือจริยธรรม โดยมีกลุ่มผู้เกี่ยวข้องหลัก 4 กลุ่ม ได้แก่ 1. ประชาชน กลุ่มภาคประชาสังคม 2. ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อสังคมออนไลน์ 3. องค์กรวิชาชีพสื่อและ 4. หน่วยงานกำกับดูแลภาครัฐ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินนโยบายแตกต่างกัน

คำสำคัญ: พฤติกรรมการรายงานข่าว; เฟซบุ๊กไลฟ์; นักข่าวพลเมือง

* Received February 15, 2023; Revised February 16, 2023; Accepted April 9, 2023

Abstract

Objectives of this research were to develop the guideline for the policy formulation promoting ethical news reporting behavior via Facebook Live among citizen journalists. This study used the Ethnographic Delphi Futures Research (EDFR) method, the key informants were 18 experts who were related to citizen journalists via Facebook Live reporting behavior, purposefully selected and divided into 3 groups of experts, namely, 1. a group of 6 experts who had roles and authority for public policy making, 2. a group of 6 experts who worked or reported news through Facebook Live, and 3. a group of 6 experts who were academicians.

The findings were as follows: the guideline for the policy formulation promoting ethical news reporting behavior via Facebook Live among citizen journalists consisted of 6 approaches; 1. The creation of networks to monitor unethical behavior, 2. Providing a platform for online media using technology for monitoring, 3. Organizing activities to share lessons learned together, 4. Organizing training workshops or courses for citizen journalists, 5. Providing certificates or membership card for citizen journalists and 6. Developing an ethics manual by key stakeholders related to citizen journalists. These stakeholders should consist of four main groups of stakeholders: 1. Citizens, civil society groups, 2. Social media platform providers, 3. Media professional bodies, and 4. Government rules regulators. Each group has different responsibilities for policy implementation.

Keywords: News Reporting Behavior; Facebook Live; Citizen Reporter

บทนำ

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้บทบาทและรูปแบบการนำเสนอข่าวเปลี่ยนแปลงไป โดยสื่อมวลชนมีช่องทางที่สามารถรายงานข่าวได้อย่างรวดเร็วผ่านทางเว็บไซต์และสื่อสังคม อาทิ เฟซบุ๊ก (Facebook) และทวิตเตอร์ (Twitter) ติกต็อก (TikTok) ซึ่งช่องทางการสื่อสารเหล่านี้ไม่ได้จำกัดการใช้เฉพาะนักข่าวที่อยู่ในสื่อกระแสหลักหรือนักข่าวมืออาชีพเท่านั้น แต่ประชาชนทั่วไปที่ใช้สื่อสังคม (Social Media) สามารถทำหน้าที่เป็นนักข่าวรายงานข่าวสารหรือเหตุการณ์ที่ตนได้พบเจอหรืออยู่ในเหตุการณ์นั้นได้อย่างทันทีทั้งที่

การเปิดให้บริการของ Facebook Live ยิ่งทำให้มีผู้ติดตามข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์จำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการรับข่าวสารแบบไม่จำกัดสถานที่ไม่จำกัดเวลา ตอบสนองความหลากหลายของไลฟ์สไตล์ที่แตกต่าง มีความรวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์เป็นการตอบสนองผู้

เสพข่าวในปัจจุบันได้อย่างทันทั่วทั้งที่ รวมทั้งทำให้เกิดรูปแบบของการสื่อสารแบบใหม่ คือ การสื่อสารสองทาง ผู้รับข่าวสารไม่ได้เป็นผู้รับแบบ Passive มาเป็นผู้รับข่าวสารเชิงรุก (Active Audience) ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร ร่วมแสดงความคิดเห็น ได้ตอบกับผู้สื่อข่าวและผู้รับสารคนอื่น ๆ ได้ รวมทั้งผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ยังสามารถเป็นผู้ผลิตเนื้อหาได้เอง (User-Generated Content) ทำให้ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์สามารถกลายเป็นแหล่งข่าว เป็นผู้สร้างเนื้อหาหรือผู้สร้างข้อมูลใหม่ ๆ รวมทั้งยังสามารถกลายเป็นผู้สื่อข่าวที่สามารถรายงานข่าว เผยแพร่กระจายข่าว และโปรโมตเนื้อหาได้เอง หรือที่เรียกว่า “นักข่าวพลเมือง”

นักวิชาการและนักข่าวมีอาชีพได้ให้นิยามของคำว่า “นักข่าวพลเมือง” (Citizen Journalist /Citizen Reporter) ดังนี้ สุทธิชัย หยุ่น (2555) ให้ความหมายว่า นักข่าวพลเมือง คือ ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ สามารถถ่ายรูป ส่งข่าว และเล่าเรื่องผ่านอินเทอร์เน็ตได้รวดเร็ว รับรู้อารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่อยู่ในจุดเกิดเหตุ สอดคล้องกับ คณาธิป ทองรวีวงศ์ (2558) ที่กล่าวว่า นักข่าวพลเมือง หมายถึง ปัจเจกชนที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะได้ในลักษณะที่ คล้ายคลึงกับสื่อมืออาชีพหรือสื่อกระแสหลัก (Mainstream Media) อาศัยช่องทางการสื่อสารของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย นอกจากนี้ นักวิชาการต่างประเทศได้อธิบายถึงนักข่าวพลเมืองว่าเป็นประชาชนซึ่งไม่ใช่ นักข่าวมืออาชีพที่ผ่านการอบรมการสื่อข่าวอย่างเป็นทางการ แต่สามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยเฉพาะ โทรศัพท์เคลื่อนที่และอินเทอร์เน็ตในการรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในรูปแบบข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว (Bowman & Willis, 2003; Barnes, 2012)

ธรรมชาติของการรายงานข่าวคือ “ความสดใหม่” หรือที่ภาษาอังกฤษนิยมใช้คำว่า “Live” ที่นำเสนอถึงการถ่ายทอดสดจากเหตุการณ์จริง สถานที่จริง จากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์จริง ด้วยค่านิยมของการนำเสนอข่าวเพื่อให้เกิดความสดใหม่นี้จึงมีการแข่งขันเรื่องของเวลา การใกล้ชิดหรือการอยู่ในเหตุการณ์ ซึ่งแพลตฟอร์มของ Facebook Live ช่วยตอบสนองต่อการรายงานข่าวที่รวดเร็วแบบเรียลไทม์ ผู้ใช้เฟซบุ๊กจึงนิยมที่จะใช้ Facebook Live ในการแพร่ภาพสดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องการจะให้เป็นข่าว เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความสนใจและอารมณ์ร่วม เพื่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบกลับในโลกออนไลน์มากที่สุด โดยมุ่งหวังให้ผู้รับชมได้แสดงความคิดเห็น (Comment) ส่งต่อ (Share) เพื่อให้ได้ยอดไลค์ (Like) ยอดผู้ชม (View) จำนวนมาก ทั้งนี้ เพื่อสร้างความนิยมและฐานผู้ชมให้ติดตามเพจหรือเฟซบุ๊กส่วนตัวของตน

แต่อย่างไรก็ตาม ความสดใหม่ของข้อมูลข่าวสารย่อมมีข้อจำกัดเช่นเดียวกัน คือ การรายงานข่าวแบบทันทีในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ยาก ความรวดเร็วที่เกิดขึ้นนั้นทำให้การเสนอข้อมูลข่าวสารขาดความรอบคอบ อาจมีการนำเสนอหรือเผยแพร่เนื้อหาหรือภาพที่หมิ่นเหม่ต่อศีลธรรม ความดีงาม ทำให้ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นเกิดความเสียหาย หรือสร้างปัญหาแก่ตัวของผู้ที่นำเสนอ เผยแพร่ ส่งต่อเนื้อหาเหล่านั้น

รวมถึงยังอาจส่งผลกระทบต่อสังคม ก่อให้เกิดการสร้างเจตคติในแง่ลบระหว่างคนในสังคม สร้างความแตกแยก และทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

ตัวอย่างของกรณีที่นักข่าวพลเมืองนำเสนอข่าวสารผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์อย่างขาดจริยธรรม เช่น ในเหตุการณ์กราดยิงที่โคราชเมื่อวันที่ 8-9 กุมภาพันธ์ 2563 ซึ่งเกิดขึ้นที่ศูนย์การค้า Terminal 21 จังหวัดนครราชสีมา ได้สร้างความสะเทือนใจกับคนไทย ทั้งเป็นเหตุการณ์อุกอาจ และสร้างความสูญเสีย โดยมีทั้งผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บจำนวนมาก จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดกระแสจากภาคประชาชนถึงความไม่พอใจในการไลฟ์สดผ่านสื่อสังคม โดยมีทั้งคอมเมนต์ให้ระงับการไลฟ์สด และการแฮชแท็ก (hashtag) #ติดเทรนด์ในทวิตเตอร์ (twitter) เช่น #กราดยิงโคราช #สื่อไร้จรรยาบรรณ เนื่องจากการรายงานเหตุการณ์ในลักษณะ Live ทำให้เป็นอุปสรรคการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือทำให้ผู้ที่ติดอยู่ในสถานที่เกิดเหตุหรือผู้ที่รอดออกมาได้นั้นได้รับอันตรายได้ รวมทั้งเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

ปัญหาของการใช้เทคโนโลยีของ Facebook Live ในการรายงานข่าวและแพร่ภาพสดที่ส่งผลกระทบต่อสังคมนั้นไม่ได้เกิดขึ้นในเหตุการณ์กราดยิงที่โคราชเพียงเท่านั้น แต่ปัญหาเหล่านี้ถูกส่งสมมาเป็นเวลานาน และมีกระแสของการวิพากษ์วิจารณ์การรายงานข่าวที่ขาดจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง ดังกรณีการล่อจับ ดร.วันชัย ดนยัตโมโนท ผู้ต้องหาฆ่าอาจารย์มหาวิทยาลัย เหตุเกิดเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2559 ณ โรงแรมสุภาพ เขตพญาไท ผู้สื่อข่าวหลายแขนงต่างให้ความสนใจและใช้เทคโนโลยีในการรายงานข่าว โดยเฉพาะการใช้ Facebook Live ในการรายงานสด การใช้เพียงโทรศัพท์เคลื่อนที่ เมื่อกด Live ภาพเคลื่อนไหวสถานการณ์สดได้ปรากฏบนหน้าเว็บข่าวหรือแฟนเพจต่าง ๆ แพร่กระจายไปในวงกว้าง ทำให้ผู้รับสารสามารถติดตามเหตุการณ์การล่อจับในครั้งนี้ได้ในทุกขั้นตอนอย่างใกล้ชิด โดยการถ่ายทอดสดนี้ควบคุมได้ยาก ในกรณีที่ผู้ต้องหาใช้ปืนจ่อศีรษะตนเองและลั่นไกเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ควรนำเสนอหรือควรถูกเซ็นเซอร์ในพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมนี้ เนื่องจากเป็นภาพที่สะเทือนใจทั้งต่อสาธารณชนและคนในครอบครัวของผู้เสียชีวิตเอง ทั้งอาจก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบจากการเสพยาในครั้งอีกด้วย

นอกจากนี้ จากเหตุการณ์ล่าสุดที่อดีตตำรวจก่อเหตุกราดยิงและไล่แทงนักเรียนและครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้มีผู้เสียชีวิต 36 ราย ในการนำเสนอข่าวดังกล่าวของสื่อมวลชนทั้งสื่อวิชาชีพและโซเชียลมีเดียได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการทำหน้าที่ภายใต้กรอบจริยธรรมอีกครั้ง (สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ, 2565) อย่างไรก็ตามยังคงมีสื่อมวลชนออกแถลงการณ์เตือน และประชาชนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เตือนกันเองในการไม่นำเสนอภาพเหตุการณ์ และไม่นำเสนอภาพหรือแชร์รูปของผู้เสียชีวิต เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิตและญาติ รวมทั้งเพื่อไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย โดยสังคมได้ตระหนักถึงปัญหาอันเกิดจากการรายงานข่าวอย่างขาดจริยธรรม และมีนักวิชาการพยายามหาแนวทางในการกำหนดกรอบของการนำเสนอข่าวผ่านสื่อสังคมออนไลน์มาอย่างต่อเนื่อง แต่จากการศึกษางานวิจัยที่

เกี่ยวข้องพบว่ามีกำหนดกรอบของจริยธรรมการใช้สื่อสังคมในกระบวนการสื่อข่าวอย่างกว้าง ๆ โดยอาศัยหลักของกรอบจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพสื่อมวลชน เช่น แนวปฏิบัติสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ เรื่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของสื่อมวลชน พ.ศ.2562 กำหนดว่าสื่อออนไลน์ (Social Media) หมายถึง ช่องทางการสื่อสารผ่านเว็บไซต์และโปรแกรมประยุกต์บนสื่อใดๆ ที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้ใช้สามารถสื่อสารเนื้อหา อาทิ twitter Facebook YouTube weblog LINE Instagram และสื่อสังคมออนไลน์ใหม่ ๆ ที่จะมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยครอบคลุมเฉพาะแนวทางในการปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ซึ่งหมายถึง ผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ตามธรรมนูญสภาการหนังสือแห่งชาติ พ.ศ.2540 ผู้ประกอบวิชาชีพข่าวผู้ปฏิบัติงานด้านข่าววิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ตามธรรมนูญสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย พ.ศ.2552 ผู้ประกอบวิชาชีพข่าวออนไลน์ซึ่งเป็นสมาชิกสมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ตามข้อบังคับสมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ และผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนอื่นที่ยอมรับแนวปฏิบัติ

จากแนวปฏิบัติที่มีอยู่ดังกล่าวให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนสามารถเป็นผู้นำเสนอข่าวโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยได้ ดังกรณีของการรายงานข่าวสดผ่านเพชบุ๊กไลฟ์ ประชาชนที่อยู่ในเหตุการณ์สามารถรายงานสถานการณ์ในพื้นที่เกิดเหตุได้ทันที เช่น การรายงานการเกิดอุบัติเหตุทางถนน เพลิงไหม้ การเกิดเหตุโจรกรรม เป็นต้น ดังนั้น ประชาชนจึงสามารถสวมบทบาทของการเป็นนักข่าวได้โดยทันทีทันใดเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ จึงจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้ประชาชนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่ได้ถูกฝึกฝนทางด้านวารสารศาสตร์และไม่ได้มีสมาคมวิชาชีพหรือองค์กรกำกับกลั่นกรองเนื้อหาการนำเสนอข่าว ได้ตระหนักถึงการนำเสนอข่าวอย่างมีจริยธรรมในบริบทของการใช้เพชบุ๊กไลฟ์

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาแนวทางการกำหนดนโยบายส่งเสริมพฤติกรรม การรายงานข่าวผ่านเพชบุ๊กไลฟ์อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง โดยอาศัยองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเชิงองค์กรที่กำกับดูแลสื่อ การกำกับควบคุมตนเองของนักข่าวพลเมืองและจากประชาชนผู้เสพข่าว รวมทั้งการใช้แนวทางพฤติกรรมศาสตร์ มาสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์แก่ประชาชนในยุคแห่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อให้เกิดเป็นอนาคตภาพของนโยบายการส่งเสริมพฤติกรรมกรายงานข่าวผ่านเพชบุ๊กไลฟ์อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองใน 5 ปีข้างหน้า

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาแนวทางการกำหนดนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมกรรณงานผ่านผ่านเพชบักไลพ์อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองในอนาคต

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการวิจัยอนาคตโดยใช้เทคนิควิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR จึงให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีบทบาทและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรณงานผ่านผ่านเพชบักไลพ์ของนักข่าวพลเมือง โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจงจำนวนรวมทั้งสิ้น 18 คน เนื่องจาก Macmillan (1971) ระบุว่าผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราความคลาดเคลื่อนจะลดลงด้วยค่าความคลาดเคลื่อนที่ลดลงคงที่ 0.02 ซึ่งน้อยมาก โดยงานวิจัยนี้แบ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีบทบาท อำนาจ หน้าที่ในการกำหนดนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมกรรณงานผ่านผ่านเพชบักไลพ์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบกำกับดูแลด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของสื่อ ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ตัวแทนสมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ จำนวน 6 คน

2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานหรือมีพฤติกรรมกรรณงานผ่านผ่านเพชบักไลพ์ ได้แก่ แอดมินเพจกรรณงานข่าวออนไลน์ นักข่าววิชาชีพที่เป็นนักข่าวในสังกัดองค์กรสื่อกระแสหลักที่มีประสพการณ์กรรณงานผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และนักข่าวพลเมืองที่ไม่ได้สังกัดองค์กรสื่อ ซึ่งเป็นบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้เป็นนักข่าวมืออาชีพหรือมืออาชีพเป็นสื่อมวลชน แต่มีบัญชีกรใช้งานเพชบักไลพ์และมีความสามารถในการใช้เพชบักไลพ์ถ่ายทอดสดเผยแพร่เนื้อหาผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 6 คน

3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์ นักวิชาการด้านวารสารศาสตร์ นักกฎหมายดิจิทัลและไซเบอร์ จำนวน 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามการดำเนินการแบบ EDFR ประกอบด้วย

1. เครื่องมือวิจัย EDFR รอบที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) ที่สอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมกรรณงานผ่านผ่านเพชบักไลพ์อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง โดยผู้วิจัยจะส่งหัวข้อการสัมภาษณ์ไปยังผู้เชี่ยวชาญก่อน การสัมภาษณ์จะเป็นแบบเปิดและไม่ชี้แนะ (Non-Directive Open Ended) เพื่อมุ่งเน้นอนาคตภาพที่คาดว่าจะมีโอกาสที่จะเกิดขึ้นจริง (Most Probably)

2. เครื่องมือวิจัย EDFR รอบที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ เกี่ยวกับความคิดเห็นถึงภาพอนาคตที่พึงประสงค์

3. เครื่องมือวิจัย EDFR รอบที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามเช่นเดียวกับเครื่องมือวิจัย EDFR รอบที่ 2 เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาการยืนยันคำตอบเดิม และสามารถเปลี่ยนคำตอบใหม่ได้

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิจัย EDFR รอบที่ 1 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ความคิดที่เหมือนและแตกต่าง ด้วยการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยพยายามรักษาคำพูดของผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ให้มากที่สุด จัดกลุ่ม จัดประเด็น จัดทำความถี่ของประเด็นและแนวโน้มที่ผู้เชี่ยวชาญกล่าวถึง

2. การวิจัย EDFR รอบที่ 2 และ 3 นำแบบสอบถามที่ตอบโดยผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) และคำนวณหาค่าความแตกต่างระหว่างควอไทล์ที่ 1 กับควอไทล์ที่ 3 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ที่คำนวณได้ของแนวโน้มใดที่มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50 แสดงว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญสอดคล้องกัน หรือเป็นฉันทามติ (Consensus) แต่ถ้ามีค่ามากกว่า 1.50 แสดงว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชียวชาญนั้นไม่สอดคล้องกัน

3. อนาคตภาพหรือการเขียนภาพอนาคต โดยการวิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุดและมีความสอดคล้องทางความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ รวมไปถึงภาพอนาคตที่พึงประสงค์ที่พิจารณาจากค่าร้อยละ 85 ขึ้นไป จากนั้นทำการเรียบเรียงและสรุปเป็นภาพอนาคตของนโยบายการส่งเสริมพฤติกรรมกรรณการรายงานข่าวผ่านเฟซบุ๊กอย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์แนวทางการกำหนดนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมกรรณการรายงานข่าวผ่านเฟซบุ๊กไลฟอย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองในอนาคต สรุปได้ดังนี้

1. การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังการกระทำผิดจริยธรรม ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคสังคม และผู้ใช้สื่อได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบสอดส่องและกำกับดูแลเนื้อหาในแพลตฟอร์ม โดยยึดหลักสากล เช่น หลักกฎหมาย สิทธิมนุษยชน และจริยธรรมต่าง ๆ รวมทั้งยังต้องคำนึงถึงบริบทของสังคม ศาสนาและวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นการเน้นที่กลไกการเฝ้าระวังจากทุกภาค

ส่วนในสังคม รวมทั้งมีกระบวนการในการเฝ้าระวังตรวจสอบที่เปิดเผยด้วยความโปร่งใสและให้ความชัดเจนแก่สาธารณะ

2. ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อออนไลน์ใช้เทคโนโลยีตรวจสอบ โดยผู้ให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์สามารถใช้เทคโนโลยี AI (Artificial Intelligence) ในการตรวจจับและตรวจสอบการรายงานข่าวแบบไลฟ์สดได้ โดยสามารถตั้งค่าและกำหนดข้อความหรือคำพูดที่เป็นการละเมิดสิทธิหรือผิดจริยธรรมได้ส่วนหนึ่ง ซึ่งจะสามารถขยายผลไปสู่การตรวจสอบของผู้ให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์ต่อไป รวมทั้งเพชบุรีก็จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนสามารถเข้าไปตรวจสอบสอดส่องและกำกับเนื้อหาในแพลตฟอร์มได้เช่นเดียวกัน

3. การจัดกิจกรรมถอดบทเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน องค์กรวิชาชีพสื่อควรมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้วิธีการทำงาน รวมทั้งหลักจริยธรรมของนักข่าวมืออาชีพ ใช้การสร้างแรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบที่ประสบความสำเร็จจากการเป็นนักข่าวพลเมืองมืออาชีพที่มีจริยธรรม ได้เรียนรู้จากประสบการณ์และกรณีศึกษาของการรายงานข่าวที่หลากหลาย และวิธีการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการรับมือเมื่อเกิดความผิดพลาด นอกจากนี้ยังอาจขยายวงกว้างไปเป็นเครือข่ายกับองค์กรสื่อในต่างประเทศ เช่น การทำบันทึกความเข้าใจ หรือ MOU (Memorandum of Understanding) กับองค์กรวิชาชีพสื่อในภูมิภาคอาเซียน เป็นต้น

4. การจัดอบรม workshop หรือหลักสูตรสำหรับนักข่าวพลเมือง โดยนักข่าวพลเมืองที่มีสังกัด ต้องเป็นหน้าที่ขององค์กรสื่อต้นสังกัดในการจัดอบรมหรือสร้างหลักสูตรให้กับนักข่าวพลเมือง แต่สำหรับนักข่าวพลเมืองที่ไม่ได้สังกัดกับองค์กรสื่อใดสื่อหนึ่ง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้และทักษะในด้านต่าง ๆ ในการรายงานข่าวโดยเฉพาะการไลฟ์สด ซึ่งอาจจัดขึ้นจากองค์กรวิชาชีพสื่อหรือหน่วยงานกำกับดูแลภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น โดยยึดหลักการ KSA+E (Knowledge Skill Attitude + Ethic) ประกอบด้วย 1. ด้านความรู้ (Knowledge) เป็นความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและหลักจริยธรรมในการนำเสนอข่าวสารและเนื้อหาสาระต่าง ๆ ในสื่อออนไลน์ 2. ด้านทักษะ (Skill) เป็นทักษะในด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรักษาสิทธิและแสดงออกถึงการปกป้องสิทธิของผู้อื่น เช่น การเซ็นเซอร์ การใช้โดรน การใช้แอปพลิเคชันในการนำเสนอและสื่อสาร 3. ด้านเจตคติ (Attitude) โดยการมีเจตคติในด้านสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม โดยคำนึงถึงเสรีภาพที่ต้องอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และแนวทางที่สำคัญที่สุดคือ 4. ในด้านจริยธรรม (Ethic) ด้วยการกำกับตนเองไม่ให้ละเมิดสิทธิผู้อื่น รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมในการรายงานข่าวอย่างต่อเนื่อง

5. การจัดทำใบรับรอง ใบประกาศหรือบัตรสมาชิกสำหรับนักข่าวพลเมือง องค์กรวิชาชีพสื่อหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำใบรับรองหรือใบประกาศสำหรับผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมการจัดทำบัตรสมาชิกสำหรับนักข่าวพลเมือง เพื่อให้สามารถยืนยันความเป็นมืออาชีพ และมีประวัติอยู่ในระบบที่สามารถติดตามได้ รวมทั้งเป็นผลดีกับนักข่าวพลเมืองในด้านการสร้างความ

เชื่อมั่นให้กับตนเองจากการรับรองขององค์กรวิชาชีพ และการได้รับสิทธิประโยชน์ในด้านการพัฒนาความรู้และทักษะต่าง ๆ

6. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหาแนวทางปฏิบัติร่วมกันเพื่อจัดทำคู่มือจริยธรรม องค์กรวิชาชีพ สื่อได้มีกฎระเบียบที่เป็นแนวปฏิบัติให้แก่สื่อมวลชน โดยเน้นหลักของจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพสื่อมวลชน แต่อย่างไรก็ตามพบว่ายังไม่สอดคล้องกับกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดในสื่อออนไลน์ และยังไม่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองสิทธิในการรายงานข่าวผ่านสื่อออนไลน์บางประเภท รวมทั้งการตัดสินใจความผิดและบทลงโทษสำหรับการกระทำผิดในสื่อออนไลน์ยังมีความคลุมเครือ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วนได้หาแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ในการสร้างบรรทัดฐานที่ชัดเจน โดยการจัดทำเป็นคู่มือจริยธรรมสำหรับการรายงานข่าวในบริบทของแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่สามารถไล่ฟัดได้

จากผลการวิจัยดังกล่าวพบว่าแนวทางการกำหนดนโยบายต่าง ๆ มีกลุ่มผู้เกี่ยวข้องหลัก 4 กลุ่ม ได้แก่ 1. ประชาชน กลุ่มภาคประชาสังคม 2. ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อสังคมออนไลน์ 3. องค์กรวิชาชีพสื่อและ 4. หน่วยงานกำกับดูแลภาครัฐ โดยแต่ละกลุ่มจะมีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายแตกต่างกัน ดังที่แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงแนวทางการกำหนดนโยบายและกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพฤติกรรมมการรายงานข่าวผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง

ข้อที่	แนวทาง	ประชาชน กลุ่มภาค ประชา สังคม	ผู้ให้บริการ แพลตฟอร์ม ในสื่อสังคม ออนไลน์	องค์กร วิชาชีพสื่อ	หน่วยงาน กำกับดูแล ภาครัฐ
1	การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังการ กระทำผิดจริยธรรม	✓	✓	✓	✓
2	ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อ ออนไลน์ใช้เทคโนโลยีตรวจสอบ		✓		
3	การจัดกิจกรรมถอดบทเรียนเพื่อ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน			✓	✓
4	การจัดอบรม workshop หรือ หลักสูตรสำหรับนักข่าวพลเมือง		✓	✓	✓
5	การจัดทำใบรับรอง ใบประกาศ หรือบัตรสมาชิกสำหรับนักข่าว พลเมือง			✓	
6	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหาแนวทาง ปฏิบัติร่วมกันเพื่อจัดทำคู่มือ จริยธรรม	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ 1 กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 4 กลุ่ม มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบาย เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการรายงานข่าวผ่านเพชฌุภักโฬอย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชาชน กลุ่มภาคประชาสังคม หมายถึง ผู้ใช้บริการอินเทอร์เน็ตและแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ที่รวมกลุ่มกันโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อการสร้างระบบนิเวศสื่อที่ดี โดยจะมีบทบาทสำคัญในด้านการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังการกระทำผิดจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างแนวทางปฏิบัติเพื่อจัดทำคู่มือจริยธรรม

2. ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อสังคมออนไลน์ สำหรับงานวิจัยนี้คือแพลตฟอร์ม Facebook Live ที่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีในการตรวจจับและตรวจสอบการรายงานข่าวแบบไลฟ์สด เพื่อลดความผิดพลาด ลดการละเมิดสิทธิ และลดปัญหาการผิดจริยธรรมในการรายงานข่าวได้ นอกจากนี้ นโยบายของแพลตฟอร์มจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับกฎหมาย วัฒนธรรม และค่านิยมในแต่ละประเทศที่ให้บริการ รวมทั้งผู้ให้บริการแพลตฟอร์มยังควรมีส่วนสำคัญในด้านการส่งเสริมการมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง โดยยึดหลักการ KSA+E ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ (Knowledge) 2) ด้านทักษะ (Skill) 3) ด้านเจตคติ (Attitude) และ 4) ในด้านจริยธรรม (Ethic) เป็นการบ่มเพาะประชาชนทั่วไปให้สามารถรายงานข่าวได้อย่างมีทั้งภูมิรู้และภูมิธรรม กล่าวคือ มีความรู้ความสามารถและมีจริยธรรม โดยผู้เข้ารับการอบรมบ่มเพาะจะเป็นภาคีเครือข่ายในการเฝ้าระวังติดตามการกระทำผิดจริยธรรมในการรายงานข่าวด้วยเช่นเดียวกัน รวมทั้งผู้ให้บริการแพลตฟอร์มยังสามารถหาภาคเครือข่ายในธุรกิจที่ใกล้เคียง เช่น ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มรายอื่น ผู้ให้บริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ร่วมกันจัดกิจกรรม CSR (corporate social responsibility) ของบริษัทเพื่อส่งเสริมให้นักข่าวพลเมืองและประชาชนทั่วไปสามารถรายงานข่าวได้อย่างมีอาชีพและมีจริยธรรม

3. องค์กรวิชาชีพสื่อ ทั้งที่เป็นสื่อแบบดั้งเดิมและสื่อออนไลน์ ได้แก่ สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ และสหภาพแรงงานกลางสื่อมวลชนไทย มีส่วนสำคัญในการกำหนดแนวทางและนโยบายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการรายงานข่าวผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีจริยธรรม ทั้งในด้านการเฝ้าระวัง การกำกับดูแล และการส่งเสริมให้เกิดบรรทัดฐานซึ่งใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ดีของนักข่าวพลเมือง รวมถึงการเพิ่มองค์ความรู้ สร้างความเข้าใจ และพัฒนาศักยภาพแก่นักข่าวพลเมืองให้ได้มาตรฐานและการรับรอง เพื่อสร้างความน่าเชื่อถืออันเป็นประโยชน์สำคัญกับนักข่าวพลเมือง

4. หน่วยงานกำกับดูแลภาครัฐ มีหน้าที่ในด้านการออกนโยบายเพื่อกำกับดูแลการทำงานของทั้งองค์กรวิชาชีพสื่อ ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อสังคมออนไลน์ นักข่าวพลเมือง และประชาชนทั่วไป โดยหน่วยงานกำกับดูแลภาครัฐมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในด้านการวางแผน และกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมให้นักข่าวพลเมืองรายงานข่าวอย่างมีจริยธรรมทั้งในด้านการ

กำกับดูแลไม่ให้เกิดการกระทำผิด และการส่งเสริมให้เกิดบรรทัดฐาน และการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันสื่อแก่ประชาชนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยได้พบแนวทางการกำหนดนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมมารายงานข่าวผ่านเพชฌัญญูได้อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง 6 แนวทาง ได้แก่ 1. การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังการกระทำผิดจริยธรรม 2. ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อออนไลน์ใช้เทคโนโลยีตรวจสอบ 3. การจัดกิจกรรมถอดบทเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 4. การจัดอบรม workshop หรือหลักสูตรสำหรับนักข่าวพลเมือง 5. การจัดทำใบรับรอง ใบประกาศหรือบัตรสมาชิกสำหรับนักข่าวพลเมือง 6. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแนวทางปฏิบัติร่วมกันเพื่อจัดทำคู่มือจริยธรรม โดยสามารถแบ่งเป็นกลไกในการกำหนดนโยบายได้ 2 แนวทาง ได้แก่ กลไกการกำกับดูแล และกลไกการส่งเสริมจริยธรรม ดังนี้

กลไกการกำกับดูแล ประกอบด้วย การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังการกระทำผิดจริยธรรม โดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชน กลุ่มภาคประชาสังคม ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อสังคมออนไลน์ องค์กรวิชาชีพสื่อ และหน่วยงานกำกับดูแลภาครัฐ และการตรวจสอบการกระทำผิดจริยธรรมโดยใช้เทคโนโลยีของผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อออนไลน์ สำหรับกลไกดังกล่าวผู้เชี่ยวชาญส่วนมากจะให้ความสำคัญกับเครือข่ายภาคประชาสังคม ประชาชนผู้ใช้สื่อสังคม รวมถึงผู้ให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์เอง ที่ช่วยกันเฝ้าระวังโดยใช้มาตรฐานทางจริยธรรมของสื่อและหลักด้านสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการคำนึงถึงบริบทของค่านิยมและวัฒนธรรมมากกว่าการใช้ข้อกำหนดทางกฎหมายผ่านการดำเนินการของภาครัฐหรือองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน โดยแนวทางดังกล่าวอยู่บนหลักการของทฤษฎีปทัสถานและความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นการอธิบายถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนที่แม้จะมีอิสระและเสรีภาพในการทำงานเพียงใด แต่ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อสังคม นักข่าวต้องมีความรับผิดชอบต่อแหล่งข่าว ผู้ที่ตกเป็นข่าว รวมถึงผลกระทบต่อสังคม คำนึงถึงความถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อสังคมและสาธารณชน (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2557)

แนวทางในการกำกับดูแลสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรณี อมรวิพุธพานิช (2561) ที่อธิบายว่าแนวทางการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองมีความแตกต่างจากนักข่าวมืออาชีพ เนื่องจากปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีที่เกิดนวัตกรรมการสื่อสารไร้พรมแดน ทำให้กลไกการกำกับดูแลทางกฎหมายหรือองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนหรือสื่อกระแสหลักไม่สามารถนำมาใช้กำกับดูแลนักข่าวพลเมืองที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะพื้นที่เปิดกว้างและมีความเป็นพลวัตสูงได้ ทั้งนี้ กลไกการกำกับดูแลด้วยการเฝ้าระวังการกระทำผิดจริยธรรมยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดย Linderud (2009) ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกการกำกับดูแลสื่อร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมของนักข่าวใน

ทางบวก เช่น ทำให้เกิดความยุติธรรมในการนำเสนอเสนอเนื้อหาข่าว เกิดพฤติกรรมการรายงานข่าวอย่างถูกต้องเหมาะสม และส่งผลทำให้เกิดการเผยแพร่ข่าวสารที่มีคุณภาพสู่สังคม

กลไกการส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมถอดบทเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การจัดอบรม workshop หรือหลักสูตรสำหรับนักข่าวพลเมือง การจัดทำใบรับรอง ใบประกาศหรือบัตรสมาชิกสำหรับนักข่าวพลเมือง รวมทั้งการจัดทำคู่มือหรือแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรม

สำหรับกลไกการส่งเสริมจริยธรรม จำเป็นต้องอาศัยกลไกในระดับผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อสังคมออนไลน์ องค์กรวิชาชีพสื่อ และหน่วยงานกำกับดูแลภาครัฐนั้น ต้องสร้างสังคมแห่งการตระหนักถึงการคำนึงถึงหลักจริยธรรมในการนำเสนอข่าวสาร จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนหรือผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ การนำเสนอ และการแบ่งปันเนื้อหา โดยอาจยึดหลักการของการเสริมสร้างสมรรถนะของบุคคลด้วยการส่งเสริมให้เกิดความรู้ (Knowledge) รู้ในหลักการแห่งจรรยาบรรณวิชาชีพและวิถีปฏิบัติของการรายงานข่าวอย่างมีจริยธรรม ส่งเสริมให้เกิดทักษะ (Skill) แก่นักข่าวพลเมืองให้ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญและเป็นมาตรฐานของการรายงานข่าว รวมทั้งส่งเสริมเจตคติ (Attitude) ให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบและผลกระทบจากการรายงานข่าว ซึ่งนอกจากหลักการ KSA (Knowledge Skill Attitude) แล้วยังจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมในด้านจริยธรรม (Ethics) ให้นักข่าวพลเมืองและประชาชนทั่วไปสามารถรายงานข่าวได้อย่างมีอาชีพและมีจริยธรรมต่อไป

นอกจากนี้ การร่วมกันสร้างบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติด้านจริยธรรม โดยนักข่าวพลเมือง องค์กรวิชาชีพสื่อ และผู้ให้บริการแพลตฟอร์มสังคมออนไลน์ นับว่ามีความสำคัญมากซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการร่วมกันวางกรอบและกำหนดนโยบายเพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพ และเปิดโอกาสให้สาธารณะตรวจสอบ รวมทั้งมีกระบวนการและกลไกในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์อย่างเปิดเผยและเป็นระบบตามที่ ศิริวรรณ อนันต์โท (2558) ได้อธิบายถึงความสำคัญของนโยบายของแต่ละองค์กรที่แตกต่างกันซึ่งส่งผลต่อจริยธรรมและจรรยาบรรณของสื่อในการรายงานและเสนอข่าว รวมถึงเป็นตัวกำหนดสัญลักษณ์และแสดงบทบาทขององค์กรนั้น การสร้างแนวปฏิบัติในการทำงานเพื่อลดทอนความเสี่ยงในการทำงานผิดพลาดคลาดเคลื่อนของแต่ละบุคคล โดยให้ทุกคนปฏิบัติในสิ่งเดียวกันในกรณีที่คล้ายคลึงกันโดยการเสนอข่าวนั้นควรมาจากความคิดเห็นที่ได้ประชุมโดยรวมและได้รับการกลั่นกรองแล้ว (การดา ร่วมพุ่ม, 2557) การจัดทำคู่มือหรือแนวปฏิบัติที่มาจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจะช่วยตอกย้ำถึงการตรวจสอบจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองที่ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ได้ดียิ่งและเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนว่านักข่าวพลเมืองและแพลตฟอร์มสังคมออนไลน์นั้นทำหน้าที่บนพื้นฐานของจริยธรรมทำประโยชน์แก่สาธารณะและเป็นที่พึ่งให้แก่สังคมได้จริง

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการกำหนดนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมกรรงานข่าวผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์อย่างมีจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง” ให้ข้อเสนอแนะทั้งเชิงวิชาการ เชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติ ดังนี้

1. เชิงวิชาการ งานวิจัยนี้ได้ให้คุณค่าในด้านการต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวารสารศาสตร์พลเมือง โดยเฉพาะการนำเสนอข่าวผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์ ซึ่งนักวิชาการทางด้านการวารสารศาสตร์ สื่อสารมวลชน พฤติกรรมศาสตร์ และนักวิชาการด้านกฎหมายดิจิทัล สามารถนำไปศึกษาและประยุกต์ใช้ในงานวิจัยอื่น ๆ เพื่อยกระดับการกรรงานข่าวของนักข่าวพลเมืองให้มีมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคมได้จริง

2. เชิงนโยบาย งานวิจัยนี้มุ่งเน้นให้เกิดนโยบาย โดยกำหนดบทบาทของแต่ละภาคส่วนในการสร้างกลไกการกำกับดูแล และกลไกการส่งเสริมจริยธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มในสื่อสังคมออนไลน์ องค์กรวิชาชีพสื่อ และหน่วยงานกำกับดูแลภาครัฐ สามารถนำผลวิจัยดังกล่าวไปกำหนดนโยบายและความรับผิดชอบในส่วนของตนได้

3. เชิงปฏิบัติ งานวิจัยนี้มุ่งหวังให้ผู้ใช้อสื่อสังคมออนไลน์เข้าใจและตระหนักถึงผลกระทบอันเกิดจากการกรรงานข่าว การเผยแพร่ ส่งต่อเนื้อหาต่าง ๆ ในสื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปสร้างกลไกการกำกับดูแล หรือดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนให้นักข่าวพลเมืองมีพฤติกรรมกรรงานนำเสนอข่าวอย่างมีจริยธรรมต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากเงินรายได้สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีงบประมาณ 2563 จึงขอขอบพระคุณสถาบันฯ ผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ต่อการศึกษาให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยดี ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- การดา ร่วมพุ่ม. (2557). สื่อมวลชนกับการกรรงานข่าวสิทธิเด็ก. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต*, 8(1), 31-53.
- คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2558). สิทธิในการสื่อสารข้อมูลออนไลน์โดยนิรนามของสื่อพลเมือง. *วารสารนิติสังคมศาสตร์*, 8(2), 72-128.
- เทียนทิพย์ เตียวกี. (2559). จริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อในการนำข่าวยุคดิจิทัล. *วารสารการสื่อสารและการจัดการนิค้ำ*, 2(2), 125-143.

- พรรณี อมรวิพุธพานิช. (2562). การกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 23(1), 270-283.
- ศิริวรรณ อนันต์โท. (2558). จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนการศึกษาในประเทศไทยและภูมิภาคอาเซียน. *วารสารอิศราปริทัศน์*, 4(6), 7-25
- สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ. (2565). เหตุสะเทือนขวัญ “หนองบัวลำภู” สื่อหลักส่วนน้อยยังหลุดกรอบ ย้ำเพิ่มความรู้สื่อรุ่นใหม่. สืบค้น 12 ตุลาคม 2565, จาก <https://www.presscouncil.or.th/8228>
- สุทธิชัย หยุ่น. (2555). *อนาคตของข่าว*. สมุทรปราการ: บริษัท ดับบลิวพีเอส ประเทศไทย จำกัด.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2557). *ทฤษฎีการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระเปิยทอง.
- Barnes, C. (2012). Citizen journalism VS traditional journalism. *Caribbean Quarterly*, 58 (2-3), 16-27.
- Bowman, S., & Willis, C. (2003). *We media: How audiences are shaping the future of news and information*. Retrieved October 12, 2022, from www.hypergene.net.
- Linderud, A. H. (2009). *Effects of Codes of Ethics in Media a Comparative Analysis of Hawaii Journalists and Norwegian Journalists Hawaii*. Pacific University, ProQuest Dissertations Publishing. Retrieved October 12, 2022, from search.proquest.com.
- Macmillan, T. (1971). *The Delphi Technique*. Retrieved October 12, 2022, from files.eric.ed.gov.

